

21.5.2008

Árvvus adnon Dásseválddi Presideanta, buorre ságadoalli ja guldaleaddjit.
Arvoisa Tasavallan Presidentti, hyvä puheenjohtaja, arvoisat läsnäolijat.

Presidenttifoorumin aihe on tärkeä ja minulle Saamelaiskäräjien puheenjohtajana lähellä sydäntäni. Suomi on muuttumassa yhä monimuotoisemmaksi ja monikulttuurisemmaksi. Suomeen tulee yhä kasvava määrä uusia vähemmistöjä, joiden asemat ja oikeudet on turvattava riittävällä lainsäädännöllä ja palveluilla. Samalla tulee huolehtia globalisoituvassa maailmassa maan alkuperäiskansan tulevaisuudesta ja muiden kansallisten vähemmistöjen asemasta ja oikeuksista. Saamelaiset ovat Euroopan Unionin ainoa alkuperäiskansa jonka vuoksi Suomen tulee olla ylpeä siitä, että sen rajojen sisällä asuu Saamen kansa.

Suomen Saamelaiskäräjien tärkein tehtävä on edistää saamelaisten asemaa Suomessa. Keskeinen tavoitteemme on parantaa saamelaisten asemaa uusissa lainsäädäntöhankkeissa kuten perustuslain uudistuksessa ja aluehallinnon uudistamis- ja kehittämishankkeissa sekä työskennellä sen edistämiseksi että kansainvälisen työjärjestön ILO 169-sopimuksen ratifioinnin esteet tulevat poistetuiksi ja Suomi voi ratifioida sopimuksen. Saamelaiskäräjien iloksi Suomen Tasavallan presidentti on ilmaissut tukevansa saamelaiskäräjien pyrkimyksiä ratifioida ILO 169-sopimus.

Vaikka meidän toimivaltamme ja tehtävämme koskee vain saamelaisia, koen henkilökohtaisesti tärkeäksi edistää Suomen historiallisten vähemmistöjen kieli- ja kulttuurioikeuksia ja varmistaa yhdenvertaisuuden toteutumisen myös uusien vähemmistöjen osalta. Uudistettavana oleva yhdenvertaisuuslaki tulisi antaa tulevaisuudessa entistä paremman suojan myös Suomen vähemmistöille.

Suomen saamelaiskulttuuri on hyvin rikas kulttuuri. Erityisen rikas on taideperinteemme, saamelainen taidekäsiö ja joikumusiikki. Saamelaiskulttuurin siirtäminen sukupolvelta toiselle ei ole enää itsestäänselvyys, koska saamelaisten poismuutto saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolelle hankaloittaa perinteen siirtämistä tuleville sukupolville. Menneet vääryydet kulttuurimme piirteiden tuhoamisen osalta tulisi korjata resursoinnilla, jotta voimme pelastaa vielä mitä pelastettavissa on.

Saamelaiskulttuurin yksi tukijalka on saamelainen poronhoito, joka on mitä suurimmassa määrin saamelaiskulttuuria ylläpitävä elinkeino. Saamelainen poronhoito tukee erityisesti saamen kielen säilymistä ja on suuri työllistäjä syrjäseutualueella. Poronhoidon toimintaedellytykset eivät kuitenkaan vastaa nykytilannetta, ja saamelaisen poronhoidon tulevaisuus ei ole turvattu. Poronhoidon merkitys saamelaiskulttuurin osana tulee huomioida paremmin poronhoidon tukijärjestelmässä ja poronhoidon suhteessa kilpaileviin maankäyttömuotoihin. Poronhoito on ensisijaisesti kulttuurinen elinkeino saamelaisporonhoitajille ja sillä tulisi olla parempi suoja kulttuurisena elinkeinona ja elämäntapana.

Suomen saamelaiskulttuurin jatkuvuus ei ole ollut aina selvä. Miltei koko 1900-luvun Suomen valtion ja kuntien suomalaispolitiikan johdosta saamelaiskulttuurin tulevaisuus oli vakavasti uhattuna. Saamelaisten oman aktiivisuuden johdosta saamelaiskulttuurin tulevaisuus ja jatkuvuus varmistui ja Suomen valtio alkoi vastata myös oman alkuperäiskansansa tulevaisuudesta kehittämällä lainsäädäntöä 1990-luvulta lähtien. Tämä työ ei ole vielä valmis, vaan saamelaisten asemaa on parannettava suhteessa Suomen kansainvälisiin velvoitteisiin.

Suomen saamelaisista ei juuri tiedetä Lapin ulkopuolella, ja tieto saamelaisista Lapin alueellakin perustuu usein väärin tietoihin ja epäluuloihin. Medialla on suuri vastuu kertoessaan eri ryhmien välisistä suhteista ja velvollisuus antaa oikeaa ja riippumatonta tietoa.

Tiedotusvälineillä on mahdollisuus leimata eri kansanryhmät hyvin nopeastikin luoden negatiivista julkista kuvaa kyseisestä kansasta. Lapin alueella tällaista leimaamista on tapahtunut joidenkin tiedotusvälineiden toimesta saamelaisia kohtaan, ja tämä on hyvin valitettavaa. Leimaavasta ja asenteellisesta kirjoittelusta ja niiden vaikutuksesta kyseisestä kansaryhmästä muodostuvaan kuvaan on varmasti kokemusta myös muilla Suomen vähemmistöillä. Tiedotusvälineiden on tunnettava vastuunsa ja median itsesäätelyn on toimittava paremmin, jotta riippumaton lehdistö toimii aidosti riippumattomasti.

Vähäinen tietotaso Suomen alkuperäiskansasta ja vähemmistöistä luo epäluuloa näitä ryhmiä kohtaan. Kulttuurirelativistista ajattelua ja sen opettamista tarvittaisiin kouluissa. Opetus toisten kulttuurien ja niiden historian arvostamisesta luopumatta omista ihmisoikeusperiaatteistaan olisi tärkeää. Uusien vähemmistöryhmien edustajilla ei ole välttämättä luontevia tapoja tutustua suomalaisiin. Kansalaisjärjestöt tekevät merkittävää työtä vähemmistöjen aseman parantamiseksi ja kulttuurien välisten kohtaamispaikkojen luomiseksi, mutta työtä vaivaa yleisesti resurssipula.

Ikävää on myös havaita, että kielteistä suhtautumista saamelaisiin ja heidän oikeuksiinsa löytyy valtion ja kuntien viranomaisissa. Lapissa toimii jopa yhdistys, jonka tavoitteena on, että saamelaisia ei pidetä Suomen alkuperäiskansana. Saamelaiskäräjien toimintaympäristö on hyvin haasteellinen tällaisessa asenneilmapiirissä, mutta teemme parhaamme sen parantamiseksi. Valtion tulee vastata myös omalta osaltaan siitä, että suomalaisilla on riittävä tietoa Suomen alkuperäiskansasta ja vähemmistöistä sekä niiden oikeuksista.

Keskeinen epäilyksenaihe on Lapissa saamelaisten maoikeuskysymys ja sen ratkaisu. Alueen valtaväestöön kuuluvat asukkaat - ja osa saamelaisistakin - ovat asiasta hyvin epävarmoja. Monet saamelaisia vastustavat tahot ovat vuosikymmeniä esittäneet saamelaisvastaista

propagandaa liittyen erityisesti maanomistuskysymykseen. Vaikka pienen poliittisen ryhmän saamelaisvastaiset näkemykset ovat saaneet paljon julkisuutta ja kannattajiakin, se ei saa vaikuttaa edustuksellisten elimien päätöksiin eikä millään tavoin kansainvälisten ihmisoikeusvelvollisuuksien ratifiointiin. Pienen ryhmän diktatuuri ei saa ohjata poliittista päätöksentekoa eikä antaa määrittellä yleistä keskustelua tai asenneilmapiiriä.

Saamelaiskäräjien asema on turvattu lainsäädännöllä, mutta usein saamelaiskäräjien asema unohdetaan varsinkin koulutusinstansseissa kuten myös sellaisissa ministeriöissä, joilla yhteistyö saamelaiskäräjien kanssa on jäänyt vieraaksi. Saamelaisia koskettavissa hankkeissa viranomaisten tulee yksiselitteisesti neuvotella saamelaiskäräjien kanssa saamelaiskäräjälain mukaisesti. Pyrimme tietenkin omaehtoisesti muistuttamaan asianosaisia tahoja lainsäädännöllisistä velvoitteista saamelaisia ja Saamelaiskäräjiä kohtaan, mutta lainsäädännöllisten velvoitteiden huomioiminen tulisi olla itsestäänselvyys ja läpäisyperiaate ministeriöiden ja valtion eri sektorien toiminnassa.

Erityisen iloinen olen siitä, että tasavallan presidentti on edistänyt paitsi saamelaisten asemaa myös romanien asemaa Euroopassa ja erityisesti Euroopan Neuvoston työssä. Suomea pidetään kansainvälisesti esimerkkinä hyvästä ihmisoikeuspolitiikasta. Suomi on vahvasti edistänyt YK:n alkuperäiskansajulistuksen syntyä YK:n ja EU:n tasolla, josta olen Suomen alkuperäiskansaan kuuluvana hyvin ylpeä. On kuitenkin vaarana, että mikäli Suomi ei täytä pian kansainvälisiä sopimusvelvoitteitaan kuten ILO 169- sopimuksen ratifiointiä, Suomen ulkopoliittinen asema ihmisoikeuksia edistävänä maana heikkenee ja myös saamelaiskulttuurin toimintaedellytykset vaikeutuvat merkittävästi.

Suomessa keskeisimmät ongelmat saamelaisten oikeuksien toteutumiseksi ovat ILO 169-sopimuksen pykälät, jotka koskevat alkuperäiskansan oikeutta maahan, veteen, luonnonresursseihin ja niiden hallintaan. Muut

ILO-sopimuksen ehdot Suomen nykyinen lainsäädäntö pääosin täyttää. Saamelaisten oikeus omaan kieleen ja kulttuuriin toteutuu lainsäädännön tasolla verrattain hyvin saamelaisten kotiseutualueella, mutta käytännössä lainsäädäntö ei toteudu riittävällä tasolla. Jotkin viranomaiset kuten Metsähallitus on edistänyt saamen kielen käyttöä tiedotustoiminnassaan esimerkillisesti, mutta tällaisia myönteisiä esimerkkejä ei ole tarpeeksi.

Suomen saamelaisia on Saamelaiskäräjien tilastojen mukaan noin 9300 joista 8700 asuu Suomessa. Alle 50 % saamelaisista asuu saamelaisten kotiseutualueella tai ulkomailla. Saamelaislapsista jopa 70 % asuu saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolella. Saamen kielen ja kulttuurin tulevaisuus ei ole turvattu käytännössä millään tavoin saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolella. Tilanteen on muututtava. 70 %:lla saamelaislapsista on vaarana menettää oma kielensä ja kulttuurinsa mikäli tilannetta ei korjata. Saamelaisten alkuperäiskansa-asema ei ole alueellinen, vaikka saamelainen kulttuuri-itsehallinto koskee vain saamelaisten kotiseutualuetta.

Saamen kielen ja kulttuurin opetuksen vähäisyys saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolella vaarantaa Suomen alkuperäiskansakulttuurin koko tulevaisuuden. Lapsilla tulee olla oikeus omaan äidinkieleensä ja valtiolla on vastuu äidinkielen siirtämisessä koulutusjärjestelmässä lapsille ja tähän tulee turvata riittävät resurssit – myös pääkaupunkiseudulla ja muissa kaupungeissa, joissa saamelaisia asuu. Saamelaiset ovat koko Suomen alkuperäiskansa, ja tämän tulee myös näkyä uusissa lainsäädäntöhankkeissa kuten yhdenvertaisuuslain uudistamisessa.

Ilokseni voin todeta, että Suomen ihmisoikeuspolitiikka on edennyt pitkäjänteisesti ja vähemmistöjen asemaa on koko ajan parannettu. Erittäin hieno asia on, että Suomeen on saatu vähemmistövaltuutettu, joka omalla työllään on mitä tärkein saamelaisille alkuperäiskansana ja muille Suomen vähemmistöille. Saamelaiskäräjien puheenjohtajana kannatan lämpimästi ajatusta uuden ihmisoikeusinstituution perustamisesta, joka käsittelisi mm.

yhdenvertaisuuslain piiriin kuuluvia asioita. Saamelaisille on tärkeää, että saamen kielilain rikkomukset tuotaisiin selkeästi erillisen oikeusyksikön tarkasteltavaksi. Myös muitakin alkuperäiskansan asemaan liittyviä oikeudellisia asioita voitaisiin käsitellä kyseisessä elimessä. Ihmisoikeuskysymyksiin erikoistunut yksikkö takaisi myös riittävän asiantuntemuksen alkuperäiskansa- ja ihmisoikeusasioihin liittyvissä asioissa.

Suomessa on kolme saamelaiskulttuuria – inarinsaamen, koltansaamen ja pohjoissaamen kulttuurit ja kielet. Suomessa asuvat saamelaisryhmät ovat erilaisia ja ainutlaatuisia. On vaarana, että eri saamelaiskulttuurien erilaisuutta ja erilaisia tarpeita ei tunnisteta, ja kehittämistoimenpiteillä pyritään epähuomiossa yhdenmukaistamaan saamelaiskulttuureja. Saamelaiskulttuureissa on alueellisia eroja alueen kielestä, luonnonympäristöstä ja elinkeinoista johtuen.

Koltansaame on saamen kielistä uhanalaisin, vain muutama lapsi puhuu kieltä äidinkielenään. Tilanne on todella hälyttävä, ja muuttotappiainen Inarin kunta ei voi yksin kantaa vastuuta koltansaamen pelastamisesta – se on koko valtion asia. Erityisen painavan vastuun Suomen valtiolle asettaa kolttalaki, ja nyt on Suomen valtion viimeinen hetki pelastaa kolttasaamelaiskulttuuri. Kolttasaamelaiskulttuurin elvyttämiseksi on tehty erinomaisia suunnitelmia, alueelle ollaan suunnittelemassa kolttakulttuurikeskusta ja säätiötä. Vetoankin kaikkiin mahdollisiin tahoihin turvaamaan näille hankkeille pysyvän rahoituksen – on kyse koko kulttuurin tulevaisuudesta.

Inarinsaamelaiskulttuurin tilanne on parempi kuin koltansaamen, mutta tilanne ei ole vielä kukaan riittävällä tasolla. Inarinsaamen valoisampi tulevaisuus on osoitus siitä, mitä kansalaisjärjestötoiminta voi parhaimmillaan saada aikaan. Yhteiskunta ei voi siirtää vastuuta alkuperäiskansan oikeuksiin kuuluvissa asioissa kansalaisyhteiskunnan hoidettavaksi. Kansalaisyhteiskunta voi tuottaa lisäpalveluja yhteiskunnan

tuella, mutta peruspalvelut on hoidettava yhteiskunnan toimesta. Suomi on nykyisin vauraampi kuin koskaan. Alkuperäiskansan oikeudet ja niistä huolehtiminen eivät ole resurssikysymys.

Toivoisin, että saamelaisten oikeuksia tarkasteltaisiin suomalaisessa yhteiskunnassa laajasti siitä näkökulmasta kuten Tasavallan presidenttikin – eli saamelaiset ovat Suomen rikkaus ja saamelaisten aseman edistäminen on Suomen kunnia-asia. Me saamelaiset emme ole vaatimassa sellaisia oikeuksia jotka olisivat Suomen lainsäädännön vastaisia ja kunnioitamme aina Suomen lakeja. Toivomme myös, että voimme edistää omalla toiminnallamme vähemmistöjen asemaa Suomessa ja alkuperäiskansojen asemaa kansainvälisellä tasolla. Suomi on sitoutunut rahoittamaan kansainvälisiä alkuperäiskansoja tukevia hankkeita, ja Saamelaiskäräjät haluaa edistää erityisesti alkuperäiskansojen itsemääräämistä ja asemaa parantavia hankkeita myös kansainvälisellä tasolla.

Arvoisa tasavallan presidentti,

On selvää että saamelaisia on kohdeltu väärin suomalaisen yhteiskunnan rakentamisprosessissa ja erityisesti saamen kielen ja saamelaiskulttuurin erityispiirteet on yritetty tuhota valtakulttuurin toimesta. Menneet epäoikeudenmukaisuudet eivät määritä meitä saamelaisia Suomen alkuperäiskansana, vaan Suomen valtiota ja suomalaista yhteiskuntaa. On osuva sanonta, että yhteiskunta on niin heikko kuin sen heikoin lenkki. On myös sanottu, että yhteiskunta määrittyy sen mukaan miten se kohtelee heikoimpiaan. Saamelaisten oikeuksien toteutumattomuus kansainvälisten sopimusten velvoitteiden edellyttämälle tasolle on Suomen valtion heikoin lenkki. Me saamelaiset olemme vahva kansa, mutta meidän asemamme on vielä heikko toteutumattomien oikeuksien osalta. Menneisyyden epäoikeudenmukaisuudet on muistettava jotta ne eivät toistuisi, mutta meidän on pystyttävä katsomaan eteenpäin yhdessä ja edistettävä yhdessä saamelaisten oikeuksien toteutumista.

Arvoisa Tasavallan Presidentti,

haluan kiittää että olette järjestäneet tämän tilaisuuden. Te, arvoisa Tasavallan presidentti, toimiessanne Suomen korkeimmassa tehtävässä ja järjestäessänne tämän tilaisuuden asetatte myönteisen haasteen ja suoranaisen velvollisuuden valtioneuvostolle ja eduskunnalle, jotta ne edistäisivät ja parantaisivat saamelaisten ja vähemmistöjen asemaa. Tällaisen tilaisuuden merkitys alkuperäiskansalle ja varmasti myös Suomen vähemmistöille on suuri, koska tilaisuus osoittaa että meidän kulttuurejamme arvostetaan ja meidät halutaan nähdä oleellisena osana suomalaista yhteiskuntaa omine kulttuuripiirteinemme ja kielinemme. Kiitos että olen saanut tuoda Suomen saamelaisten terveiset tähän tilaisuuteen.

Giitu beroštumis!